

KS. WŁADYSŁAW SZULIST

STAN I POTRZEBY BADAŃ NAD KASZUBAMI KANADYJSKIMI I UWAGI O ŹRÓDLACH

Badania nad ontaryjskimi Kaszubami rozwinęły się szczególnie w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych obecnego wieku i to zarówno na gruncie północnoamerykańskim, jak i polskim. Opublikowana literatura przedmiotu dotyczy m. in. osadnictwa, etnografii i stosunków kościelnych. W poniższym omówieniu zajmiemy się najpierw archiwaliami, następnie pozycjami drukowanymi.

Wśród archiwaliów biur parafialnych do najcenniejszych na omawianym terenie należą księgi metrykalne. Najstarsze z nich znajdują się w Renfrew - od 1852 r., dalsze z kolei w Brudenell - 1863 r., Wilnie - 1881 r., Killaloe - 1901 r., Barry's Bay - 1914 r. i Round Lake Centre - 1930 r.

Dla nas najważniejsze są księgi metrykalne z parafii Wilno, gdyż zawierają nazwiska w czystej polszczyźnie i przy ich pomocy można skorygować nazwiska polskich emigrantów, którzy wcześniej przybyli do Renfrew i Brudenell.

Dla celów głównie genealogicznych sięgnięto także po księgi metrykalne znajdujące się w Archiwum Państwowym w Gdańsku¹, Urzędzie Stanu Cywilnego w Lipuszu² i Archiwum Parafialnym w Lipuszu³. Tu jednak wyloniły się trudności, gdyż większość tych ksiąg znajduje się w Niemczech⁴. Podobnie ma się rzecz ze spisami emigrantów, którzy udawali się przez Hamburg, drogą morską, za ocean. W Hamburgu (Archiwum Państwowe), w zespole Auswanderungsamt I znajduje się "Register i Listen der direkten und indirekten Auswanderer", czyli skorowidze i listy emigracji bezpośredniej i pośredniej z lat 1840-1934 w liczbie ok. 767 tomów⁵. Ze względu na ich nie najlepszy stan materiały zostały sfilmowane i zasadniczo tylko mikrofilmy udostępnia się w czytelnicy przy ABC Strasse 19.

---

¹ Akta kościołów województwa gdańskiego, zbiór szczątków zespołów. Księgi ślubów parafii Lipusz 1825-1865, sygn. 1254/III nr 13 i 15. Archiwum Państwowe w Gdańsku.

² Urząd Stanu Cywilnego w Lipuszu. Księga chrztów, ślubów i pogrzebów parafii Lipusz 1861-1874. Geburts-Neben-Register od 1874. Urząd Stanu Cywilnego w Lipuszu.

³ Einnahme Manual Rosenkranz Bruderschaft 1808-1889; Księga dochodowa za pogrzeby 1835-1852; Księga Bractwa Różańcowego 1715-1850. Archiwum Parafialne w Lipuszu.

⁴ H. B r a n i g, R. B l i s s. Übersicht uber die Bestände des Geheimen Staatsarchives in Berlin-Dahlem, Bd I-II, Koln 1966-1967, Bd II s. 244-245. Por. także: W. S z u l i s t. *Archiwa parafialne powiatu bytowskiego*. "Rocznik Koszaliński", 6:1970, s. 214.

⁵ Hamburg historisches Auswanderungsburo, Deutsche Presse, Toronto 17.10.1984; Folder "Come trace your roots in Hamburg". Informacji w zakresie genealogii udziela Historic Emigration Office, Museum fuer Hamburgische Geschichte, Holstenwall 24, 2000 Hamburg 24. Poza powyższym

Ten materiał jest nie tylko przydatny do badań genealogicznych, ale także do badań emigracyjnych w ogólności dotyczących geografii pochodzenia emigrantów, docelowych portów, rodzajów statków, danych personalnych emigrantów - imię, nazwisko, zawód, wiek, miejsce urodzenia lub zamieszkania, kraj, pleć itp.⁶.

Zachowane materiały w Archiwach Państwowych Szczecina⁷, Gdańska⁸ i Bydgoszczy⁹ nie wnoszą nic szczególnego do tematyki kanadyjskich Kaszub, bowiem są w tym zakresie bardzo skromne. Przeglądając je pod kątem danych dotyczących pochodzenia ze Starego Kraju wiadomo na obecnym stanie badań, że z pomorskich Kaszub wchodzi w grę głównie parafie Lipusz i Parchowo oraz (po jednym przypadku) - parafie Kartuzy, Swornegace i Leśno. Gdyby brało się pod uwagę emigrację z całych Kaszub, wówczas okazałyby się one stosunkowo cenne.

Wspomniane poprzednio Wilno jest również w posiadaniu dwóch ksiąg dochodów i rozchodów z lat 1867-1927, które w pięknej polszczyźnie podają spisy rodzin z parafii z różnych lat i pozwalają śledzić przebieg osadnictwa na tym terenie¹⁰.

Do tej problematyki odnoszą się również spisy T. Frencha, zwłaszcza te z pierwszych lat osadnictwa przy Opeongo Road. Niektóre z nich już wcześniej opublikowali I. Jost (1973 i 1976) oraz H. Pieprzycki (1974 r.). Najpełniejszy ich zestaw, z Public Archives of Ontario w Toronto, z podaniem dokładnych miesięcy osadnictwa, stron i rzędów przy wspomnianej drodze oraz liczby osób w rodzinie, udostępnił w 1975 r. H. Pieprzycki.

Wśród nie drukowanych pozycji znajduje się praca H. Pieprzyckiego, który jako pierwszy wykorzystał archiwalia parafialne w Wilnie, czyli księgi metrykalne, wizytacje biskupie, księgi kasowe, kroniki, ogłoszenia parafialne i inne¹¹. Posłużyły one do interesującego opisu życia w roku kościelnym, zwyczajów, stosunków społecznych i

⁶ W. Szulist, *Materiały do dziejów emigracji w hamburskim Archiwum Państwowym*. "Przegląd Polonijny" 1987, z. 4, s. 77-81.

⁷ Z archiwum szczecińskiego wybiórczo przejrano archiwalia odnoszące się do powiatu lęborskiego (Acta Konigl. Landraths-Amtes Lauenburg 1854-1855 sygn. 142, 1863-1865 sygn. 145, 1870-1871 sygn. 153, 1890 sygn. 165. Acten des Konigl. Landraths-Amtes Lauenburg 1893-1910 sygn. 140, 1910-1921 sygn. 141. Przytłaczająca liczba emigrantów z tego powiatu była Niemcami, zaś Kaszubi należeli do rzadkości.

⁸ Autora zainteresował powiat chojnicki z tego archiwum (Acte der Koniglich Preussischen Regierung in Marienwerder. Abteilung des Innern. Statistisches Beureau enthaltend Zeitungs Berichte vom Kreise Conitz sygn. I/10/1643 z lat 1864-1882 vol. 12 oraz z lat 1855-1883 sygn. I/10/1544-1555). Pozwoleń władz pruskich odnoszących się do innych powiatów kaszubskich na wyjazd z kraju to archiwum posiada setki, jednak nie znaleziono tam nazwisk spotykanych na kanadyjskich Kaszubach.

⁹ W posiadaniu luźnych archiwaliów jest także Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (Akten des Konigl. Landraths-Amtes Konitz betreffend), odnoszących się do lat 1881-1919 sygn. 158, 160, 743, 746, 748-753. Dotyczą one m.in.: sprawozdań z emigracji, zmiany obywatelstwa, instrukcji przy wydawaniu paszportów, zarządzeń rejencji z Kwidzyna, pism o sytuacji w Kalifornii (USA), zarządzeń różnych ministrów, korespondencji z Londynu, Amsterdamu i innych.

¹⁰ Dwie księgi dochodów i rozchodów parafii Wilno 1876-1925 i 1905-1927.

¹¹ H. Pieprzycki, *Stulecie kalendarium parafii M. B. Królowej Korony Polskiej w Wilnie. Ontario 1875-1975*", maszynopis. O działalności ks. H. Pieprzyckiego w tym środowisku por. A. Zwiernicki, *Działalność franciszkanów wśród Polonii 1772-1976*. "Studia Polonijne", 3:1979, s. 171-173.

rozwoju osadnictwa (część materiału zawartego w tej pozycji opublikował autor w kilku artykułach)¹².

Oryginalny i stosunkowo wierny materiał rękopiśmienny stanowi pamiętnik Elisabeth Catherine Shalla, potomka kanadyjskich Kaszubów, emerytowanej nauczycielki, która żyła w latach 1890-1978. Rękopis po jej śmierci (29.05.1978) powielono w nakładzie 50 egzemplarzy, przeznaczając dla członków licznej rodziny. Pamiętnik nie był zatem pisany z myślą o publikacji. Zawiera interesujące dane na temat wkładu Polaków w rozwój Kanady na przykładzie wspomnień jednej rodziny z Wilna i Barry's Bay.

Praca jest pisana in folio po angielsku i zawiera 122 strony papieru formatu kancelaryjnego, numerowana cyframi rzymskimi i arabskimi oraz 31 stron bez paginacji. Niektóre wiadomości się powtarzają. Realia życia przedstawiono w pamiętniku zasadniczo w sposób zgodny z rzeczywistością nie pozbawiony jest on jednak pewnych przejawów charakterystycznych dla literatury pamiętnikarskiej. Nie zmienia to jednak faktu, iż manuskrypt jest bardzo cenny dla poznania dziejów osadnictwa na Wyżynie Madawaski.

Pozycje drukowane można właściwie rozważać z kilku punktów widzenia:

- strony historyków kanadyjskich i amerykańskich;
- badaczy amerykańskich pochodzenia polskiego;
- badaczy polskich nie-Kaszubów;
- badaczy polskich - Kaszubów.

Spojrzenie badaczy tych czterech kategorii, zwłaszcza gdy chodzi o szczegóły, będzie się nieco różniło i pod tym kątem warto je rozważyć.

Stosunkowo wierny opis życia religijnego, początkowej pracy w lesie, trudności w uprawie roli i ciężkich warunków bytowania dał W. C. O'Dwyer¹³, Kanadyjczyk irlandzkiego pochodzenia. W jego opisie faktów nie zauważa się podkreślania wyższości irlandzkiej grupy etnicznej, raziło go jednak u Polaków np. pijaństwo. Dla niego mieszkańcy Wyżyny Madawaski są gorliwymi katolikami, pracowitymi i wytrwałymi Polakami, przy czym nie wprowadza pojęcia ich regionalnej odrębności jako Kaszubów.

Następną pozycją dotyczącą tej diecezji jest książka J. C. Legree¹⁴. W porównaniu z W. C. O'Dwyerem opracowanie to jest bardziej wyważone i wiarygodne. Przeszłość każdej parafii podano jednak w sposób kronikarski i w zasadzie bez ocen krytycznych. Dla nas Polaków najbardziej cenny jest rozdział szósty tej pracy, w którym przedstawiono przeszłość polskich parafii Wilno, Barry's Bay i Round Lake Centre. O ile W. C. O'Dwyer rozdział piąty zatytułował: Kawalkada Polaków, to u J. C. Legree rozdział szósty określa się jako parafie i misje zachodu. Widać w tym już tendencje unifikacyjne, chociaż na s. 334 jest wzmianka o trzech polskich parafiach.

---

¹² H. P i e p r z y c k i. *Stulecie osadnictwa Kaszubów w Ontario*. "Związkowiec" (Toronto), 25.12.1974; t e n ż e: *W Wilnie na stulecie parafii*. "Związkowiec" z 18.07.1975; t e n ż e: *Pierwsza polska parafia w Kanadzie*. "Związkowiec" z 28.03.1975.

¹³ W. C. O' d w y e r. *Highways of Destiny. A History of the Diocese of Pembroke*. Ottawa Valley, Ottawa 1964.

¹⁴ J. C. L e g r e e, *Lift Up Your Hearts. A History of the Roman Catholic Diocese of Pembroke*. Kingston, Ontario 1988. (Por. uwagi recenzyjne: "Pomerania" 1989, nr 10, s. 41).

Niektóre z postaci omawiane przez autora zostały przecenione, zaś inne nie docenione. Autor pisząc historię poszczególnych parafii opierał się zasadniczo na materiałach nadesłanych przez proboszczów, choć wykorzystywał je wybiórczo. Podobnie selektywnie dobierał opracowania i publikacje prasowe.

Wśród publikacji z kregu kanadyjskiego, omawiających osadnictwo przy Opeongo Road, warto wskazać zwłaszcza dwie, które tylko wzmiankują o Polakach, nie podając bliższych szczegółów z zakresu ich działalności oraz charakteru narodowego¹⁵.

Oddzielny rozdział w książce o Polakach w Kanadzie poświęca W. B. Makowski emigrantom polskim w powiecie Renfrew. Otwarcie już mówi o polskich Kaszubach. W porównaniu z W. C. O'Dwyerem jego oceny odznaczają się mniejszą ścisłością, chociaż korzystał z książki tego autora o historii diecezji Pembroke. W. Makowski w zakresie zwyczajów nie dostrzega drobnych różnic między przybyszami z Kaszub oraz z innych zaborów. Z jego lektury odnosi się wrażenie, że Polacy z Wyżyny Madawaski zbyt powoli się integrują ze społecznością Kanady, autor zaś poniekąd ma im to za złe¹⁶. Podobne oceny nasuwają się przy czytaniu artykułu zamieszczonego w "Nasza Credit Union"¹⁷.

W 1987 r. W. Makowski wydał następną książkę (poszerzoną i pod innym tytułem) o Polonii kanadyjskiej, w której strony 53-73 odnoszą się do Kaszubów w powiecie Renfrew¹⁸. Ten rozdział wzbogacono o ilustracje, które przedstawiają ginące już prace i zwyczaje związane z życiem na farmach.

Do podanej przez autora liczby ok. 250 rodzin, które miały przybyć w okolice Syberii, Sherwood, Jones i Burns mniej więcej w latach 1890-1896 należy się odnieść krytycznie, gdyż nie znajduje to potwierdzenia w księdze chrztów w Wilnie z lat 1890-1910. Ta liczba jest więc znacznie wygórowana. Z kolei liczba 2500 Kaszubów (s. 66, 68, 71) w hrabstwie Renfrew jest zbyt niska i wydaje się, że bardziej trafne jest określenie 6000, które przyjmuje A. Rekowski (A. Rekowski, Primary Kashub Settlement - Renfrew, Ontario, "This Week", Barry's Bay 14.03.1986). Błędą datę urodzenia (s. 62) ks. Biernackiego należy przesunąć na 1888 r. Wymieniona przez W. Makowskiego liczba 25 tysięcy Kaszubów w Kanadzie wydaje się poważnie wygórowana.

Znaczne zasługi badawcze dla ontaryjskich Kaszub ma Jan Perkowski, Amerykanin polskiego pochodzenia, który jest autorem kilku studiów poświęconych tej problematyce. W jednym zajął się ludową formą obrzędów ślubnych i pogrzebowych, poddając analizie poszczególne teksty, ich treść, przeprowadzając także badania porównawcze z pomorskimi Kaszubami¹⁹.

¹⁵ Clyde C. Kennedy. *The Upper Ottawa Valley*. Pembroke, Ontario 1970; *Centennial Souvenir. Our Lady of the Angels Parish, Brudenell*. Ontario (1863-1963)" b. r. m. w.

¹⁶ W. B. Makowski. *History and Integration of Poles in Canada*. Niagara Peninsula 1967.

¹⁷ Wilno - najstarsza polska osada w Kanadzie. *Nasza Credit Union St. Stanislaus Parish* (Toronto) 1975, cz. 1 - maj, cz. 2 - czerwiec.

¹⁸ W. B. Makowski. *The Polish People in Canada. A Visual History*. Montreal 1987.

¹⁹ J. Perkowski. *Kashubian Folklore in America. American Contribution to the Seventh International Congress of Slavists. Warsaw August 21-27, 1973*", vol. II, Mouton The Hague-Paris. Por. t e g o ż: *Folkways of the Canadian Kashubs*. "Slavs in Canada", 3: 1971, s. 333-340. Ten artykuł

Drugie studium, jako samodzielna publikacja dotyczy wierzeń w upiory, krasnoludki i wiedźmy okolic Wilna i Barry's Bay²⁰. Pozycję tę w zasadzie cechuje rzetelność pod względem metodologicznym, niemniej w pewnym stopniu autor liczył także na jakieś efekty dalekie od nauki²¹. Niektóre dane historyczne prezentowane zwłaszcza na s. 10-15 są wątpliwej jakości.

Najpełniejszą z dotychczasowych publikacji jest książka I. Jost poświęcona kanadyjskim Kaszubom²². Wartość tej pracy leży w tym, że jej autorka jako pierwszy geograf na gruncie kanadyjskim zajęła się w tak obszerny sposób tematyką osadniczą. Na szerszą skalę wykorzystwała dotychczas nie znane archiwalia, zwłaszcza pochodzenia świeckiego. Wyeksponowała zasługi Kaszubów dla tego obszaru osadniczego, podczas gdy Anglicy, Irlandczycy i Niemcy zupełnie nie interesowali się tą sprawą.

Autorka wyszczególniając archiwalia z Brudenell, Gdańska i Ugoszczy nie dała ich dokładniejszego opisu bibliograficznego. Wspominając (s. 63, 68) o archiwaliach Wilna i Barry's Bay, m.in. księgi metrykalne, "zapiski historyczne i inne źródła", nie sięgnęła jednak po nie. Trzeba przy tym podkreślić, że wyjaśniłyby one szereg kwestii nurtujących autorkę, a wśród nich sprawę osadnictwa i polskiego nazewnictwa.

Co do wykorzystania literatury kanadyjskiej, trzeba od razu powiedzieć, że I. Jost zrobiła to lepiej od jakiegokolwiek badacza ze Starego Kraju, bowiem zaważył tu fakt zamieszkania w Ottawie oraz możliwość kontaktów z ontaryjskimi Kaszubami. Nie rozwiązana zagadkę stanowi jednakże pominięcie publikacji Perkowskiego i O'Dwyera, łatwo osiągalnych w Ottawie, które wnoszą sporo cennego materiału do przeszłości ontaryjskich Kaszub. Studiując rozprawę I. Jost odnosi się wrażenie jakoby autorka nie zetknęła się z Z. Komorowskim, prowadzącym w 1973 r. badania socjologiczne na Wyżynie Madawski oraz z ks. dr H. Pieprzyckim, który przebadal wileńskie archiwum parafialne oraz ogłosił szereg artykułów związanych z kanadyjskimi Kaszubami.

Dla I. Jost nazwiska stały się w dużym stopniu kluczem do odnalezienia korzeni Kaszubów z Tarczy Kanadyjskiej w Polsce, co w wielu przypadkach prowadziło do błędnych wniosków (s. 48). Metoda porównawcza nazwisk jest wprawdzie pomocna w badaniach polonijnych, ale powinna być poparta innymi argumentami; np. autorka natrafiła na nazwisko Szulist (s. 48) na cmentarzu w Pólcźnie k. Bytowa, a tymczasem żyjący w

---

zawiera niektóre dane o ich roku obrzędowym dotyczące dyngusa, poświęcenia ziół na M. B. Zielną 15 sierpnia, wierzeń w wieszczych i uopich (kszubizm) oraz teksty ballad.

²⁰ J. P e r k o w s k i. *Vampires, Dwarvers and Witches among the Ontario Kashubs*. Ottawa 1972.

²¹ Zob. wywiad J. Perkowskiego dla kanadyjskiej dziennikarki Sandry Peredo (Count Dracula in Canada. They Worry about Vampires in Vilno, Ont., "The Canadian Magazine" 22.09.1973), także: J. G l o f c h e s k i e. *Kashub Culture Has Been Distorted by Vampire Article Reader Says*. "The Toronto Star" 21.10.1973; B. S o c h a - B o r z e s t o w s k i. *Nieprzemysłana publicystyka*. "Przegląd Polski" (Londyn), 1974, nr 11.

²² I. J o s t. *Osadnictwo kaszubskie w Ontario*. Lublin 1983.

Wilnie, Ont. Martin Shulist²³ jest w posiadaniu metryki chrztu, według której jego dziadek August Szulist urodził się (17.04.1858 r.) w Lipuszu koło Kościerzyny²⁴.

W związku z nazwiskami nasuwa się jedna ogólna uwaga. Aby uzyskać pełną polską fonetykę nazwisk wystarczyło sięgnąć do archiwum parafialnego w Wilnie, gdzie w księgach metrykalnych zachowały się od 1881 r. podpisy rodziców chrzestnych dzieci. Księga dochodów i rozchodów parafii Wilno (1876-1925) pod rokiem 1876 wyszczególnia w polskiej pisowni 23 nazwiska, zaś w 1883 już 43. Sporo nazwisk spotykanych w Wilnie odnotowują również księgi metrykalne w Renfrew, począwszy od 1859 r., gdzie ktoś przy polskich nazwiskach z angielską fonetyką napisał ołówkiem ich brzemienie w czystej polszczyźnie²⁵.

Najwięcej zastrzeżeń budzi kwestia pochodzenia kanadyjskich Kaszubów. Omawiając przeszłość Kaszubów w Polsce autorka zajęła się wyłącznie dziejami powiatu bytowskiego, co znacznie ograniczyło i zdeformowało ich dzieje w Starym Kraju. Trzeba wyraźnie podkreślić, że dzieje powiatu bytowskiego są odmienne od historii pozostałych powiatów kaszubskich. Ziemia bytowska w ciągu wieków - głównie w XIX w. - stanowiła pogranicze Pomorza Gdańskiego i Zachodniego. W porównaniu z pozostałymi Kaszubami, ziemia bytowska posiada nieco lepsze gleby, a więc i lepsze warunki osadnicze²⁶.

Według I. Jost kanadyjscy Kaszubi pochodzą głównie z powiatu bytowskiego. Jest to tylko kilkuprocentowa racja. Po pewniejsze źródła - tradycję ustną - sięgnął J. Perkowski²⁷ (z tą tradycją spotkał się także w 1975 r. piszący te słowa). Każę ona szukać przodków mieszkańców Wilna i Barry's Bay w okolicach Kościerzyny, Lipusza, Parchowa i Bytowa. Na podstawie metryk z Lipusza i Wilna udało się stwierdzić, że 6 rodzin pochodzi właśnie z parafii Lipusz i tu należy szukać ich głównych korzeni, następnie w wyżej wymienionych parafiach²⁸.

Z rozmowy z Marcinem Recoskie wynikało, że jego rodzina pochodzi z Kalisza koło Kościerzyny, niestety autorka pominęła ten i podobne wywiady, co doprowadziło właśnie do błędnego wniosku o pochodzeniu kaszubskich rodzin z powiatu bytowskiego. Sprawę już dostatecznie rozstrzygnął J. Perkowski²⁹. Do podobnych wniosków doszedł Z.

²³ W mojej recenzji książki I. Jost zamieszczonej w "Przeglądzie Polonijnym" z 1985 r., z. 2, s. 115 podano błędne nazwisko: jest Martin Recoskie a powinno być: Martin Shulist.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże, s. 116.

²⁶ Tę tezę podtrzymuje również J. K u c h a r s k a. *Badania etnograficzne wsi kaszubskich okolic Bytowa. "Pomerania", 1978, nr 1, s. 47.*

²⁷ J. P e r k o w s k i. *Vampires...*, Na 10 miejscowości podanych przez tego autora tylko raz wymieniony jest Bytów. Co więcej, Z. Komorowski i W. Szulist nie spotkali się z tradycją, według której pionierzy pochodziliby z dawnego powiatu bytowskiego. Wyszczególnione przez J. Perkowskiego Parchowo, Sylczno i Jamno do końca II wojny światowej należały do powiatu kartuskiego zaś obecnie wchodzą w skład województwa słupskiego, a lokalnie pod względem administracyjnym do Bytowa.

²⁸ W. S z u l i s t. *Skąd pochodzą kanadyjscy Kaszubi?*. "Przegląd Polonijny" 1977, z. 1, s. 185-190.

²⁹ J. P e r k o w s k i. *Vampires...*

Komorowski³⁰, sytuując pradziadów Kaszubów z Wyżyny Madawaski na południe i zachód od Kościerzyny, między jeziorem Wdzydze a górnym biegiem rzeki Stupi³¹. Reasumując wywody odnośnie pracy I. Jost za F. Stasikiem można powiedzieć, że jest ona krokiem naprzód w badaniach nad wychodźstwem kaszubskim na Wyżynie Madawaski³².

Muzyczną kulturą tego regionu zajął się nauczyciel J. Głofcheskie, rodak z Barry's Bay³³. Znając środowisko, ludzi i ich kulturę duchową od urodzenia z tym większą kompetencją był do tego zadania predysponowany. Autor zebrał folklor słowno-muzyczny obrzędów weselnych, pogrzebowych i innych uroczystości rodzinnych, w tym także dnia codziennego. Stworzył cenną dokumentację, jednak bez analizy i ocen.

Albumy i foldery, które ukazały się drukiem w ostatnich latach na Kaszubach kanadyjskich są w jakimś stopniu wyrazem panujących tam stosunków etnicznych. Najobszerniejszy i najwartościowszy jest album o parafii w Round Lake Centre³⁴, nieco skromniejszy odnosi się do parafii Wilno³⁵, zaś o parafii w Barry's Bay ukazał się tylko folder³⁶. Pozycje te, poza materiałem ściśle kościelnym, zawierają także wzmianki o życiu codziennym oraz liczne ilustracje, co podnosi ich wartość, chociaż teksty mają charakter kronikarski i nie pretendują do naukowej ścisłości podobnie, jak prawie wszystkie tego typu publikacje ukazujące się nie tylko w Ameryce Północnej³⁷.

Interesujące artykuły (ok. 40) o ontaryjskich Kaszubach zamieścił ks. Al. J. Rekowski, w tygodniku "This Week" (Barry's Bay) od końca 1982 r. do końca września 1986 r.³⁸. Autor jako potomek kaszubskich emigrantów wykorzystał dotychczasowe publikacje na ten temat, krytycznie do nich się ustosunkował i wprowadził własne ustalenia i komentarze. Niektóre z jego opinii, głównie na temat pomorskich Kaszub, są dyskusyjne. Autor tej serii zajął się przeszłością wielu dziedzin życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego i kościelnego kaszubskiej społeczności Wyżyny Madawaski. Popularyzacją tematyki kanadyjskich Kaszubów na gruncie amerykańskim i europejskim jako publicysta zajął się -

---

³⁰ Z. K o m o r o w s k i. *Doroczne zwyczaje świąteczne Kaszubów w Ontario*. "Studia Polonijne" 1: 1976, s. 208, 225.

³¹ W. S z u l i s t. *Skąd...* Na nowym cmentarzu w Barry's Bay znajduje się pomnik rodziny Biernackich; napis informuje, że August Biernacki urodził się 12.08.1853 w Parchowie, zaś Maryanna Biernacka urodziła się w Kartuzach w 1860 r.

³² Recenzja zamieszczona w "Roczniku Gdańskim" 1985, z. 2, s. 230.

³³ J. M. G ł o f c h e s k i e. *Folk Music of Canada's Oldest Polish Community*. Ottawa 1980.

³⁴ 1930-1980, 50th Anniversary Souvenir History of Saint Casimir's Parish, Round Lake Centre, Ontario, Canada, Father Marvin Coulas, J. C. L. Administrator, s. 51.

³⁵ *Jego Świątobliwości Janowi Pawłowi Parafia Matki Boskiej Częstochowskiej*. Wilno, Kanada 1984, s. 20.

³⁶ *Saint Hedwig's Parish*. "Festivities", 1980, s. 14.

³⁷ M. F r a n c i c. *Uwagi nad badaniami historycznymi poświęconymi organizacjom polonijnym w Stanach Zjednoczonych*. W: *Studia nad organizacjami polonijnymi w Ameryce Północnej*. Ossolineum 1988, s. 40, 43.

³⁸ W. S z u l i s t. *Publikacje Al. Rekowskiego o kanadyjskich Kaszubach*. "Pomerania" 1986, nr 2, s. 9.

również Kaszuba z pochodzenia -Bronisław Socha-Borzestowski, mieszkający w Londynie³⁹.

Z badaczy krajowych nie-Kaszubów świątecznymi zwyczajami mieszkańców Wyżyny Madawaski interesował się Z. Komorowski⁴⁰. Jego obserwacje wniosły szereg nowych ustaleń na temat życia codziennego, w tym także kultury ludowej okolic Wilna i Barry's Bay. Ponieważ jest socjologiem jego dane historyczne oparte na studium J. Perkowskiego nie pretendują do naukowej ścisłości. Szkoda, że bliższej znajomości kultury ludowej pomorskich Kaszub i osobistych z nią kontaktów nie wykorzystał w kilku przypadkach do rozwiązania niektórych wątpliwości.

W ostatnich latach badania na omawianym terenie przeprowadziła Jadwiga Kucharska. Jej wywody można określić jako etnografię socjologizującą. Niektóre dane historyczne, które czerpie z literatury są dyskusyjne, zaś wnioski socjologiczno-etnograficzne niejednokrotnie są powierzchowne⁴¹.

Cenną analizę nazwisk Kaszubów z Wyżyny Madawaski przeprowadził E. Breza⁴², wykorzystując przy tym głównie prace I. Jost, K. Ickiewicza i moje / W. Szulist/. Gdyby sięgnął do prac J. Perkowskiego i Z. Komorowskiego, niektóre z jego ocen byłyby poprawniejsze, zaś wnioski bardziej jednoznaczne. Chodzi tu głównie o konkretne miejsce pochodzenia ze Starego Kraju, na które wskazują metryki chrztu i urodzenia z Polski i Kanady, a także tradycja ustna i pomniki cmentarne.

Swoje popularyzacyjne cele spełniła też publikacja K. Ickiewicza o charakterze publicystycznym, chociaż można zauważyć pośpiech przy jej pisaniu⁴³.

W kilku artykułach podjąłem problematykę mieszkańców z Wilna i Barry's Bay⁴⁴, zaś nieco dłuższy artykuł ogłoszony w "Roczniku Gdańskim"⁴⁵ stanowi podsumowanie dotychczasowych moich badań w tym zakresie.

³⁹ B. Socha - Borzestowski. *Spoleczność kaszubska w Kanadzie*. Londyn 1968; t e n ż e: *Panorama kaszubsko-pomorska*. Londyn 1975; t e n ż e: *Kaszuby Ontaryjskie - czy tylko symboliczne pojęcie?*. "Przegląd Zachodni" (Londyn) 1978, nr 10/11. Problematyka powyższa zainteresowała także malarzy: W. Kureleka i E. Chruścickiego. Por. *The Polish Canadians, William Kurelek*. Montreal 1981; *Lumberjack, Paintings and Story by William Kurelek*. Montreal 1974; J. B. *Eugeniusz Chruścicki nie żyje*. "Pomerania" 1984, nr 12, s. 33; *A Community in Transition. The Polish Group in Canada*. ed. by B. H e y d e n k o r n, Toronto 1985, s. 74-75.

⁴⁰ Z. K o m o r o w s k i. *Doroczne...*; W. S z u l i s t, "Studia Polonijne" 3: 1979, s. 420-422 (recenzja).

⁴¹ J. K u c h a r s k a. *Initial Results of the Ethnographic Research conducted in Ontario Wilno in Canada in Summer 1977*. "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczne-Spoleczne", seria I, z. 72, 1980, s. 33-35; t a ż. *Kaszubi w Kanadzie. Mechanizmy identyfikacji etnicznej*. "Etnografia Polska" 30: 1986, z. 1, s. 163-179.

⁴² E. B r e z a. *Nazwiska Kaszubów kanadyjskich*. "Rocznik Gdański" 1985, z. 2, s. 139-158.

⁴³ K. I c k i e w i c z. *Kaszubi w Kanadzie*. Gdańsk 1981.

⁴⁴ W. S z u l i s t. *Z kultury materialnej i religijnej folkloru kanadyjskich Kaszubów*. "Studia Pelplińskie" 1976; t e n ż e: *Polskość kanadyjskich Kaszubów*. "Studia Polonijne" 1977; t e n ż e: *Związki kanadyjskich Kaszubów z diecezją chełmińską*. "Oreodownik Diecezji Chełmińskiej" 1976, nr 11-12.

⁴⁵ W. S z u l i s t. *Z kaszubskiego osadnictwa na Wyżynie Madawaski w Prowincji Ontario*. "Rocznik Gdański" 1984, z. 2, s. 79-123.

Aktualnie w Ottawie i Barry's Bay przygotowany jest album w języku angielskim o ontaryjskich Kaszubach pod redakcją Anny Żurakowskiej. Z niecierpliwością wypada czekać na tę zapewne interesującą pozycję.

The Current Situation of Studies and Documentary Remarks on the Canadian Kashoubs

S u m m a r y

The above article concerns the archives of the parish offices of the Canadian Kashoubia, some records from Gdańsk and Lipusz as well as the notes of T. French of Toronto. There is mention of the manuscript work of H. Pieprzycki, who greatly drew upon the resources of the parish archives in Wilno. There is also mention of the scholarly journal of E. C. Shalla.

Three of the parishes studied, Wilno, Barry's Bay, and Round Lake Centre were documented in albums and folders.

Among the Polish authors who have dealt with this problem are Z. Komorowski, J. Kucharska, E. Breza, K. Ickiewicz, and W. Szulist. In the near future there will be printed an album in English on the Kashoubs of the Madawaska highland under the editorship of A. Żurakowska.

Translated by Rev. Franciszek Bednar